



HAVO Geschiedenis

Verslag Centrale CE Bespreking - Donderdag 19 mei 2016, Utrecht

Examen HAVO geschiedenis 2016 tijdvak 1 [dinsdag 17 mei 2016]

Voorzitter en notulen: Geert van Besouw, Tijs van den Boogaard, Saskia Brederveld

Eindredactie: Wendy Hinke en Hellen Janssen

- Voor de **aanvulling op het correctievoorschrift** van 19 mei 2016 zie

<https://www.examenblad.nl/examen/geschiedenis-havo-3/2016/havo?topparent=vg41h1h4i9qd>

- Voor de **aanvullende specificaties bij een aantal kenmerkende aspecten**, verwijzen wij u naar het examenprogramma en syllabus 2016 zie:

<https://www.examenblad.nl/examen/geschiedenis-havo-3/2016/havo?topparent=vg41h1h4i9qd>

- Voor informatie over **welk Kenmerkend Aspect en welke delen uit de Historische Context zijn gebruikt bij ELKE vraag**, download ppt op

www.vgnkleio.nl

- Voor de maart mededelingen CE 2016 zie

<https://www.examenblad.nl/publicatie/20160316/centrale-examens-in-2016-voor-vwo/2016/havo?regime=hfregts&horizon=vj5mkf86smjx#par31>

- Voor de septembermededelingen CE 2016 zie

<https://www.examenblad.nl/de-septembermededeling-over/2016/havo?horizon=vj5mkf86smjx®ime=hfregts>

- Voor de uitleg over het beoordelen van de 'leg-uit' vragen, zie de septembermededelingen CE 2015 op

<https://www.examenblad.nl/publicatie/20140912/mededelingen-over-de-eindexamens/2015>.

Beste collega's, de havo-vwo commissie wil onderzoeken of dit nieuwe format verhelderend werkt bij de CE-regiobesprekingen en een ondersteuning biedt bij het nakijken van de examens. Feedback naar hjanssen@zwijsencollege.nl.

Algemene opmerkingen t.a.v. Examen HAVO geschiedenis 2016 tijdvak 1 [dinsdag 17 mei 2016] Deze opmerkingen zijn doorgegeven aan CvTE en Cito. Zij zullen in de nabespreking van het eindexamen door de havo-vwo commissie en vertegenwoordigers van CvTE en Cito in het najaar van 2016 meegenomen worden.	
Lengte	Meeste leerlingen hadden het af.
Niveau	Sterk contrast tussen (te) moeilijke vragen en (te) makkelijke vragen. Examen had een begon met een volgordevraag die voor iedereen te doen was. De 'combinatievraag' werd door leerlingen gewaardeerd als welkome afwisseling bij al het schrijf- en leeswerk.
Spreiding	Relatief veel vragen (punten) over <i>De Republiek</i> . Naar verhouding klein aantal punten voor <i>De Koude Oorlog</i> . Voor havisten is deze verdeling wellicht nadelig maar de puntenverdeling is gerelateerd aan lengte van HC's en is gebaseerd op toetsmatrijs. Op het einde een vierpuntsvraag.
Formulering vragen	Commentaar van enkelen: wanneer in het correctievoorschrift het antwoord is opgebouwd uit meerdere componenten, aangegeven met gedachtestreepjes (-), dan zou de bijbehorende vraag op dezelfde manier uitgesplitst moeten worden (met hetzelfde aantal onderdelen / streepjes). Dat gebeurde nu niet overall. Hier en daar dubbele ontkenning in de vraag.
Geschiktheid bronnen	Geschikt.
Gebruik v.d. bronnen	
Correctievoorschrift	
Corrigeerbaarheid	Redelijk.

Nr. deel	Wat is het probleem?	Oplossing probleem / correctieadvies	Aanvullende antwoordmogelijkheden
2	<p>Het correctiemodel schrijft voor dat in het antwoord benadrukt moet worden dat (ook) <u>arme(re)</u> burgers (vanaf dat moment) konden deelnemen aan de volksvergadering. In hoeverre is de toevoeging <u>arme(re)</u> noodzakelijk?</p>	<p>Het correctiemodel wordt gevolgd. De opmerking onder het antwoord biedt voldoende duidelijkheid. Er is echter meer ruimte om een antwoord goed te rekenen. Want, wanneer in het antwoord aangegeven wordt dat het presentiegeld deelname aan de volksvergadering aantrekkelijker maakte / stimuleerde / mogelijk maakte, mag dit goed worden gerekend.</p>	
3	<p>In het eerste lid van het antwoord wordt door leerlingen (het begrip) 'infrastructuur' uit de vraag gekopieerd. Moet de term 'infrastructuur' uitgelegd worden met woorden als 'weg', 'wegen' of 'wegennet'?</p> <p>Tweede lid: de onduidelijkheid is hier welke voorbeelden van romanisering goed gerekend kunnen worden.</p>	<p>In het antwoord hoeft <u>de betekenis</u> van de woorden 'mijlpaal' en 'infrastructuur' niet omschreven te worden (en hoeft een woord als 'wegennet' er dus ook niet in voor te komen). Evengoed moet wél uit het antwoord blijken dat de leerling de betekenis van deze begrippen begrijpt.</p>	<p>Voor een goed antwoord volstaat bij het eerste lid een bijna letterlijke herhaling van de vraag.</p> <p>Een groot deel van wat gegeven wordt kan worden opgevat als voorbeeld van romanisering: het vereren van de keizer, het aanbidden van de keizer, de mijlpalen die geplaatst worden door Germaanse stammen.</p>
4	<p>Welk 'beeld van de vroege middeleeuwen' is gangbaar?</p>	<p>Het correctiemodel wordt gevolgd, maar er zijn meerdere 'gangbare beelden' van de vroege middeleeuwen die met deze vondst genuanceerd kunnen worden (zie kolom hiernaast).</p>	<p>Lid 1 - toevoeging: gangbare beeld van de vroege middeleeuwen is dat er geen steden waren / dat er uitsluitend sprake was van zelfvoorziening.</p> <p>Lid 2 – toevoeging: er kan ook ingegaan worden op het vóórkomen van een geldeconomie.</p>

5	Het ontbreken van nationale kleuren staat in CV tussen haakjes.	In het antwoord moet in ieder geval ingegaan worden op de feodale organisatie van het leger. Dat het leger in deze tijd dus (nog) niet nationaal georganiseerd was, mag impliciet blijven.	
6	De vraag die naar voren komt is wanneer een kenmerkend aspect voldoende omschreven is én met hoeveel woorden dit kenmerkend aspect gekoppeld moet worden aan de gegevens.	<p>Bij het volgen van het correctiemodel dienen de volgende richtlijnen in acht genomen te worden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de koppeling tussen een kenmerkend aspect en een onderdeel van de gegevens, hoeft niet toegelicht te worden (noemen volstaat – zie bijvoorbeeld correctievoorschrift, eerste lid) - wanneer alleen een (juist) kenmerkend aspect genoemd wordt zonder verwijzing naar / toelichting met behulp van de gegevens = 0 punten - wanneer het kenmerkend aspect juist is, maar de koppeling met de gegevens deugt niet = 0 punten - alleen toegestaan: kenmerkende aspecten van de zestiende eeuw. - niet toegestaan: '(begin van) de wetenschappelijke revolutie', wel toegestaan: '(hernieuwde) wetenschappelijke belangstelling - er mag één gegeven gebruikt worden om daarmee twee verschillende kenmerkende aspecten te illustreren (omgekeerd mag niet: één kenmerkend aspect koppelen aan twee verschillende gegevens) 	

7	<p>Het is nodig om de formulering van de opgave nauwkeurig te lezen.</p> <p>Er wordt zowel naar 'een politiek doel' gevraagd als naar 'het begin van de Opstand'</p>	<p>Zie syllabus havo 2016: 2^e paragraaf, 2^e alinea, (Oranje voerde ... buiten schot)</p> <p>Voor een beter begrip van waar naar gevraagd wordt en wat het beoogde antwoord moet zijn.</p>	<p>Bij het eerste lid moet worden ingegaan op 'het creeëren van een breed draagvlak', 'het scheppen van een nationale eenheid', 'het verwerven van zo veel mogelijk steun voor de strijd tegen Spanje.'</p> <p>Gewetensvrijheid als doel kan alleen worden goedgekeurd als dit in verband wordt gebracht met het scheppen van een nationale eenheid in de strijd tegen Spanje. Voor het noemen van alleen 'gewetensvrijheid' kan geen scorepunt worden toegekend (zie verwijzing kolom 2)</p> <p>Bij het tweede lid kan in feite de vraag bijna letterlijk herhaald worden om daarvoor één punt te verdienen.</p>
8	<p>Lees nauwkeurig de vraag en de puntenverdeling in het correctievoorschrift.</p>	<p>Let wel: het is een leg-uit vraag. Alleen als er een verband wordt gelegd mogen er punten toegekend worden. Zie 7.7 van septembermededeling 2015.</p> <p>De vergadering is het erover eens dat de redentie (over het causale verband tussen de plundering en de Pacificatie van Gent) centraal moet staan. Voorts is overeengekomen dat een juiste redentie opgebouwd is uit de volgende 'stappen' (waarbij iedere stap een punt kan opleveren)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. (ook) rooms-katholieken / zuidelijke gewesten worden getroffen bij de plundering 2. de steun aan het Spaanse gezag neemt af 3. er ontstaat samenwerking tussen katholieken en protestanten... 4. ...in de Pacificatie van Gent <p>Let wel: verzet tegen Spaanse koning = onjuist. Verzet tegen Spanjaarden / Spaanse leger / Spanje = juist.</p>
9			

10	Leerlingen gaan soms (vooral) in op de problemen die Filips II had, bijvoorbeeld ten gevolge van het vergaan van de Spaanse Armada. Hoe moeten dat soort antwoorden beoordeeld worden?	Als in het antwoord wordt ingegaan op het vergaan van de Armada, gerelateerd aan de verzwakking van het leger van Filips II, wordt dit goed gerekend.	'Filips II vocht onder meer tegen de Ottomanen' = juist (want het is een voorbeeld van 'oorlogvoering op meerdere fronten')
11	Het CV geeft hier veel ruimte wat betreft het deel over continuïteit en verandering. Vooral omdat continuïteit en verandering juist aantonen, afhangt van de redentie.	<p>Let wel: het is een leg-uit vraag. Alleen als er een verband wordt gelegd mogen er punten toegekend worden. Zie 7.7 van septembermededeling 2015.</p> <p>Continuïteit of verandering moet uitgelegd worden, vanuit broninterpretatie geredeneerd (cf3.6).</p> <p>Volgens de richtlijnen is deelscore hier niet mogelijk. In de praktijk kan iemand voor lid 1 / lid 2 één punt scoren als de redentie krakemikkig is. Ontbreekt de redentie dan Op.</p> <p>De cursieve opmerking onder het antwoord staat – mits goed uitgelegd – veel antwoordrichtingen toe. Er is wel een (juiste) redenering noodzakelijk.</p>	Tweede lid: evengoed kan aangetoond worden dat de wetenschappelijke revolutie wél bij de bron past, als de leerling duidelijk maakt dat er een afweging wordt gemaakt aan de hand van verschillende bronnen.
12		<p>AANVULLING OP HET CORRECTIEMODEL DOOR CvTE:</p> <p>Op pagina 8, bij vraag 12 moet de zin:</p> <p>per juiste uitwerking van een onderdeel van het kenmerkend aspect 'de bijzondere plaats in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek'</p> <p>vervangen worden door:</p> <p>per juiste uitwerking van een kant van de bijzondere positie van de Nederlandse Republiek.</p>	

13	Moet er in het antwoord expliciet verwezen worden naar gelijkheid <u>van geboorte</u> en / of naar de <u>afschaffing van de standsverschillen</u> ?	Volgens correctievoorschrift wel. Echter, volgens de vergadering is de kern van het antwoord: gelijkheid. Dus dat moet benadrukt worden. Al het andere (ook het gedachtegoed van Voltaire) mag impliciet blijven.	
14	Zijn er meerdere / andere kenmerkende aspecten die hier genoemd kunnen worden?	<p>Ja, bijvoorbeeld ‘industriële revolutie’, mits op juiste manier gekoppeld aan één van de gegevens.</p> <p>Behalve de cursieve opmerking onder het antwoord, moet bij het volgen van het correctiemodel bij deze vraag de volgende richtlijnen in acht worden genomen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wanneer alleen een (juist) kenmerkend aspect genoemd wordt zonder verwijzing naar / toelichting met behulp van de gegevens = 0 punten - wanneer het kenmerkend aspect juist is, de redentatie niet ontbreekt, maar ook niet helemaal klopt = 1 punt 	<p>1: Industriële revolutie, sociale kwestie, opkomst socialisme 2: democratisering, emancipatiebewegingen, opkomst socialisme 3: opkomst socialisme, evt. emancipatiebewegingen 4: opkomst socialisme, emancipatiebewegingen, democratisering 5: emancipatiebewegingen, socialisme</p> <p><i>Feminisme</i> is bij lid 2 een minder relevant deel van een KA. Kan wel, maar daar moet een stevige argumentatie bij, die je naar 2^e corrector vakinhoudelijk kunt onderbouwen.</p>
15	<p>Het correctievoorschrift schrijft voor dat het eerste lid in moet gaan op ‘economische factoren’ en het tweede lid op ‘politieke factoren’</p> <p>Het tweede lid wordt door leerlingen vaak gemist of is een herhaling van het eerste lid. Verder: leerlingen vergeten soms de band met het moederland te expliciteren.</p> <p>Afleiden vier deelantwoorden uit vraag blijkt lastig voor leerlingen.</p>	<p>Ook bij het tweede lid kan ingegaan worden op economische factoren. En bij het eerste lid op politieke factoren. Je kunt het omdraaien.</p> <p>Hetzelfde antwoord mag niet twee keer gegeven worden.</p>	De spoorlijn ‘werd mogelijk door het budget van Nederland’ = onvoldoende.

17	Het correctievoorschrift verwijst naar de Spartakusopstand, die op het moment dat de prent verschijnt, nog niet heeft plaatsgevonden. Links-liberalisme is een term waar veel leerlingen geen of weinig kennis van hebben.	Volg het correctiemodel.	Toevoeging bij het derde lid: Wanneer een leerling een inhoudelijk, liberaal standpunt noemt, dat tegen het communisme / spartakisme indruist, levert dat (ook) een punt op.
18	De belangrijkste vraag is hier of 'de vernedering van Versailles' in het antwoord moet.	Zie www.examenblad.nl 2016: maartmededeling, mededeling per vak, vraag en antwoord Nee, dat is slechts een voorbeeld. Meer uitleg over 'voorbeeld van een juist antwoord is'.	Lid 1: het antwoord mag ook zeker gaan over het in de steek laten van veteranen door de regering. Mits goed geredeneerd kan ook ingegaan worden op 'herstelbetalingen'; dan wel twee verschillende factoren benoemen (evt. door dezelfde gebeurtenis.) Lid 2: Ingaan op hyperinflatie = onjuist / levert geen punt op.
19	Veel leerlingen gaan slechts in op één van de onderzoeksvragen, ondanks het woord 'telkens'.	Overeenstemming over: Eén vraag toelichten is max. 2 pt. Volg correctiemodel.	
20	Er zijn veel andere mogelijkheden / meer kenmerken van een totalitaire staat	Meerdere mogelijkheden kunnen – mits juiste redentatie en verwijzing naar de bron – goed gerekend worden.	Bijvoorbeeld: (Het begin van het) wegwerken van andere partijen → éénpartijstaat. De hetze tegen 'onduitse' meningen → propaganda / indoctrinatie De stellige en negatieve mening van de mevrouw → geslaagde indoctrinatie (mits juiste redentatie en verwijzing naar de bron)

22	Het correctievoorschrift schrijft 'de kern' van een juist antwoord voor, maar: zijn er nog andere mogelijkheden?		Bij het tweede lid: Het wordt goedgerekend als leerlingen aangeven (op basis van een goed argument) dat deze tekst ook past bij de angst voor een atoombom / het begin van de atoombreiging / het begin van de kernwapenwedloop.
23		De vraag moet beantwoord worden met behulp van de bron / met een verwijzing naar de bron, niet op basis van algemene kennis van het onderwerp. Tekstverklaren. Stapelvereiste niet gegeven. SU te vriend houden mag Mildere vorm communisme ook, mits goed beargumenteerd vanuit de bron.	'De SU te vriend houden' kan als onderdeel van het antwoord goed gerekend worden, mits de kern van het antwoord (zoals omschreven) daarmee wel gegeven wordt.
24	Bij lid 1 komt een volledig antwoord (waarbij ook het deel achter 'waarmee' in het antwoord genoemd wordt) zelden voor.	Een volledig antwoord waarbij ook het deel achter 'waarmee' in het antwoord genoemd wordt is nodig voor het volledig aantal punten. Er zijn echter meer mogelijkheden. Volg het correctiemodel: er moet wel degelijk een keerpunt benoemd worden in het eerste lid van het antwoord. Echter, dat keerpunt hoeft niet het hier aangehaalde keerpunt te zijn.	Bijv. Ook juiste keerpunten: 'splitsing in het communistisch blok', 'mogelijk alternatief voor het communisme van de SU'
25	De bron wordt door meeste leerlingen niet begrepen.	Advies: strak nakijken, geheel conform correctievoorschrift (die hier 'kern van een juist antwoord' voorschrijft) → N-term	
26		Niet juist (het is immers geen Kenmerkend Aspect): - jongerencultuur - multiculturele samenleving	Wel juist: - sociaal-culturele veranderingsprocessen (bij 1 of bij 2) - toenemende welvaart (bij 3)

